

משחק "הלוח המגנטי" בשבת

ליונאל ממן

ראשי פרקים:

מבוא

משחקים בשבת

דין מגנט בשבת

מלאכת כותב

כתיבה שאינה מתקיימת

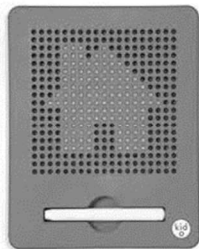
דין מוחק

סיכום

מבוא

במאמר זה אחקור מהן הבעיות ההלכתיות העלולות להתלוות לשימוש במשחק "הלוח המגנטי" בשבת, האם בסופו של דבר מותר לשחק בו בשבת ומדוע.

משחק "הלוח המגנטי" הינו לוח משחק בעובי של ספר בעל חורים הנמצאים במרחק שווה זה מזה. בכל חור יש תעלה המכילה כדור ברזל מגנטי. חלקה העליון של כל תעלה מגנטי גם הוא. אל הלוח מצורף מוט שבקצהו ממוקם מגנט חזק (ראה איור מצורף). ברגע שמקרבים את קצהו המגנטי של המוט אל אחת התעלות, כדור המגנט שבתחתיתה נמשך כלפי מעלה ונשאר ממוקם שם, וכך, על ידי הצבת כדורי המגנט אחד על יד השני ניתן ליצור ציורים שונים. כאשר רוצים למחוק את הציור שנוצר דוחפים ומפילים חזרה אל תחתית התעלות את כל כדורי המגנט. ניתן לצייר על לוח המשחק צורות שמופיעות על כרטיסיות המצורפות לו או ליצור ציורים ביד הדמיון החופשי.

משחקים בשבת

יעוד השבת הוא למנוחת הנפש והגוף, ובה אנו לומדים תורה, מתפללים ונחים. זהו יום בו זוכה האדם להארה גדולה וייחודית בזכות קיום מצוות השבת והמנוחה בה. לכן יש לשאול, האם משחקים בשבת גורמים לנו לבטל את יעודה של השבת או שמא להפך, מוסיפים לנו עונג והנאה? בסעיף זה נברר האם מותר לשחק משחקים באופן כללי בשבת.

בתלמוד הירושלמי במסכת שבת (טו, ג) מובא:

לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהם בדברי תורה". עוד אמרו חכמים (תדבא"ר א:): "אע"פ שאתם עושים מלאכה כל ששה ימים, יום השבת יעשה כולו תורה. מכאן אמרו, לעולם ישכים אדם וישנה בשבת, וילך לבית הכנסת ולבית המדרש, יקרא בתורה וישנה בנביאים, ואחר כך ילך לביתו ויאכל וישתה, לקיים מה שנאמר (קהלת ט, ז) לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך.

אנחנו לומדים שהשבת ניתנה כדי שנגלמד בה תורה, ננוח ונסעד סעודות שבת. העיסוקים האחרים יישארו לימי החול. נראה, אם כן, שאדם אשר יעסוק במשחקים במהלך השבת מאבד מהזמן הקדוש ללימוד תורה ולמנוחת הגוף.

בעניין זה הביא הבית יוסף (או"ח שח, מה) מחלוקת בתוס' במסכת ביצה יב, א, ד"ה "השוחט" - בית שמאי אומרים שאסור להוציא ילד קטן, לולב או ספר תורה לרשות הרבים בשבת ובית הלל מתיר להוציא קטן גם אם זה לא לצורך מצווה, אלא רק לצורך טיול או משחק בכדור (כדור דהיינו שם כולל לכלל המשחקים) ומפה אנחנו למדים שמותר לשחק. הבית יוסף מקשה על דברי בית הלל ממסכת תעניות בירושלמי, שם נאמר שבגלל משחקים בכדור נחרבה העיר "טור שמעון", ועל כן נראה שמשחקים בשבת זהו דבר חמור שיש לאוסרו.

הגר"א משיג על הבית יוסף: "והירושלמי איירי בר"ה משום הוצאה", מכך אנו למדים שנחרבה העיר "טור שמעון" בעקבות הוצאת הכדור לרשות הרבים, בלי קשר לעצם המשחק. משיבולי הלקט משמע שהכדור הוא מוקצה מחמת הלכלוכים הדבוקים אליו בעקבות המשחק. לעומתם, הרוקח (סימן נה) פירש שהמשחק גרם לבני העיר לביטול תורה, ומשמע שגדולים שיחקו בו ולכן נחרבה העיר. משמע מדבריהם שהמשחק בכדור אסור מחמת מוקצה וכן מחמת ביטול התורה שהמשחק יוצר.

בשולחן ערוך (שח, מה) כתוב: "אסור לשחק בשבת ויום טוב בכדור. הגה: ויש מתירין ונהגו להקל (תוס' פרק קמא דביצה)", משמע שהכדור עצמו הוא מוקצה

ואין כלל מקום למשחקים בשבת. מנגד, לפי הרמ"א הוא לא מוקצה ומותר לשחק בו.

המגן אברהם (סי' שח ס"ק מה) מביא ציטוט מדברי הש"כ הלומד מהתוס' שביום טוב מותר לטלטל, ועל זה מציין המגן אברהם שיום טוב שווה לשבת בעניין הטלטול ולכן גם בשבת יהיה מותר לטלטל. השוני בין שבת ליום טוב הוא ההוצאה לרשות הרבים בלבד. אם הכדור מכוסה בטיט ועפר הוא אינו ראוי למשחק בשבת כיוון שנגרם פה הוצאת מוקצה (הטיט והעפר) מרשות לרשות, אבל נהגו להקל על ילדים קטנים ולהם כן יהיה מותר לשחק בכדור.

במשנה ברורה (שח, מד ס"ק קנז-קנח) נכתב כך:

בכדור - בין אם היא של נייר או של עץ שאין שם כלי עליו מחמת שראוי לשחוק בו והוי כאבן שהוא מוקצה מגופו ואפילו בטלטול בעלמא אסור לדעה זו (אחרונים):

ויש מתירין - אפשר שטעמם שכיון שעשוי לכך ומיוחד לזה בתמידות לא שייך בו שם מוקצה וכדלעיל בסכ"ב. ומ"מ לכו"ע אסור לשחוק בר"ה ואפילו בכרמלית בשבת דבקל הוא שיפול לחוץ מד' אמות ואתי לאתויי אבל ביו"ט מותר אפילו בר"ה לשחוק בו לדעה זו. וכ"ז כששחק שלא ע"ג קרקע אבל ע"ג קרקע לכו"ע אסור משום חשש אשווי גומות וכדלקמן בסי' של"ח לענין שחיקת אגוזים ומ"מ אין למחות בנשים וקטנים דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין:

למדנו מהמ"ב על דברי הרמ"א שכאשר כלי המשחק עשוי במיוחד לשם משחק, אכן ניתן לשחק בו בשבת ויש להקל. אמנם נקטו האחרונים שראו לחוש לדעת הבית יוסף ולהחמיר בדבר ולא לשחק בשבת כלל. מוסיף פה המשנה ברורה שאפשר להקל על ילד מתחת לגיל מצוות שיכול לשחק משחקים שאינם מחללים את השבת.

בילקוט יוסף (שח, פד-פה) נפסק כי לגדולים אסור לשחק במשחקים בשבת וביום טוב, כיוון שהמשחק נעשה מוקצה מחמת גופו. אולם, מותר לתת לילדים קטנים שלא הגיעו לגיל חינוך לשחק במשחקים בשבת, וכותב שכך צריכים לנהוג ספרדים שהולכים לפי פסיקת מרן:

פד. לספרדים ההולכים כדעת מרן הש"ע אסור לגדולים לשחק בכדור בשבת וביום-טוב, ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו או מקומו. והדין כן אף בכדור שעשאוהו מתחלה לשם משחק. ומכל מקום מותר להרשות לקטן [אפילו שהגיע לחינוך] לשחק במשחקים ובכדור בשבת, כי שמא מרן לא דיבר על הכדור בזמן הזה שיש לנו בתי חרושת למשחקים...

פה. שאר משחקים, כגון אבני פלא ולגו, או בובה ומכוניות קטנות, גם כן אסורים בטלטול לגדול, לדידן שקיבלנו הוראות מרן, ומכל מקום מותר להרשות לבניו הקטנים שלא הגיעו למצוות לשחק בשבת באבני פלא ובלגו שמחברים אותן זו בזו ועושים צורת בנין או מגדל, וחוזרים ומפרקים אותן בשבת. וכן מותר לגדול לתת לקטן לשחק בצעצועים המיוחדים לקטנים ואין בהם משום מוקצה.

מסכם את העניין יפה הרב אליעזר מלמד בחיבורו "פניני הלכה" (דיני קטן פרק ז):

מצווה לחנך את הקטנים להרבות בלימוד תורה בשבת, ונכון לחנכם למעט במשחקים כדי שלא יתרגלו לאבד את הזמן היקר והמקודש של השבת על דברי חול. וככל שהם מתקרבים יותר לגיל מצוות – כך צריך לעודדם יותר לעסוק בתורה ולמעט במשחקים... אבל לגדולים הדין שונה: ראשית, מפני שלכתחילה ראוי לנהוג כדעת הסוברים שכל המשחקים אסורים על הגדולים. שנית, גם לדעת המתירים לגדולים לשחק בשבת, יש משחקים שיש לגביהם מחלוקת, ולגבי קטנים שמחויבים לשמור שבת מדין חינוך בלבד – מקילים, ולגבי גדולים שחייבים בשמירת שבת מהתורה – מחמירים.

עלה בידנו שראוי בהחלט לנהוג כדעת הבית יוסף המחמיר שאין לשחק במשחקים בשבת, ואפשר להקל על הילדים לשחק במשחקים בשבת על פי דעתו של הרמ"א. כאשר נדון לגבי המשחק המגנטי, אם מסקנתנו תהיה שהמשחק אסור בשבת, כמובן שלא יהיה היתר לשחק בו בכלל בשבת, ואילו אם המסקנה תהיה שהמשחק מותר בשבת, יהיה היתר זה חל על ילדים בלבד, ולמבוגרים הנוהגים להקל כרמ"א.

דין מגנט בשבת

בבואנו לדון האם מותר לשחק במשחק "הלוח המגנטי" בשבת, נדון תחילה האם בכלל מותר להשתמש בסתם מגנט בשבת.

כאשר אנו מדביקים מגנט אחד למגנט שני אנו לכאורה עוברים על מלאכת תופר משום שאנו מחברים שני דברים כמו על ידי תפירה. המשנה מגדירה מהו גדר התפירה (שבת ז, ב): "התופר שתי תפירות חייב", והחזו"א כתב (או"ח סימן קנו ד"ה "דברי הק"נ"): "תחיבת מחט אינה בכלל תפירה, ואינה נחשבת אלא כחיבור הנעשה על ידי קרסים או כפתורים, שהרי ברור לכל שאין היא נעשית לשם חיבור קבוע אלא הידוק לפרק זמן מה, ומסיק שיש להקל בזה". אנחנו לומדים במובהק שקיבוע שנועד לחבר דבר לפרק זמן קצר ומיד לפרקו, אינו בכלל מלאכת תופר ומכאן שהמגנט דומה לקרסים או כפתורים ומותר לנו להשתמש במגנט לפרק זמן קצר להידוק עראי.

כאשר אנו מדביקים מגנט אל לוח מגנטי או אל לוח הקבוע בקיר יש לנו לדון האם עוברים על מלאכת בונה. בשולחן ערוך (או"ח סימן שח, ט) כתוב:

דלת של שידה תיבה ומגדל יכולים ליטלה מהם ואסור להחזירה גזירה שמא יתקע, ושל לול של תרנגולים אסור בין ליטול בין להחזיר דכיון דמחובר לקרקע אית ביה בנין וסתירה.

נתמקד בסיפא של השולחן ערוך שאוסר ליטול ולהחזיר את הדלת של לול התרנגולים מפני מלאכת בונה; מכיוון שהלול מחובר לקרקע, אדם הנוטל את דלת הלול עובר על מלאכת סתירה, וכן אם החזיר הדלת עובר הוא על מלאכת בנייה. לכאורה ניתן להקביל לעניין זה חיבור מגנט על גבי לוח מודעות המחובר לקיר ומפני כך חשוב הוא כמחובר לקרקע. המגן אברהם כתב (שטו, ס"ק ב): "וני" פשוט דמותר לתלות בשבת סדינים המצויירים לנוי אף על פי שקבועים שם כיון שאין עשוי שם למחיצה", והוסיף החזון איש (סימן נב): "ואין מותר אלא בוילון שדרכו לתלותו ולסלקו וכן בפרכת לדידן מותר שאין אנו קובעין אותה אלא מחליפין אותה בשבת... וכן שקובע הדבר הוי בנין".

המגן אברהם והחזון איש מדייקים בעניין תליית וילונות שאם עשאו ולא קבעו, כלומר שהחיבור של הוילון ארעי ואינו קבוע ממש, אין זה נחשב בניין ולכן מותר. מפה אנו לומדים מצד מלאכת בונה שמותר לחבר מגנט למקרר או ללוח הקבוע מכיוון שכמו שמותר לתלות וילון לשבת ואחר כך להחליף לשל חול כיוון שאנו רגילים להסיר את הוילון, כך המגנט שאנחנו מחברים אל הלוח גם הוא אינו קבוע, ויש להתיר לחבר מגנט אל הלוח או אל המקרר בשבת רק כאשר אנו רגילים להסירו ולתלותו בתדירות.

אם כך, הלכה למעשה, מותר להשתמש במגנט בתנאי שרגילים להסירו ולחברו בתדירות גבוהה. באופן זה מותר לתלות על המקרר או על לוח מודעות מגנטי מודעות ותמונות. לגבי "המשחק המגנטי" אין איסור של מלאכת בונה, מכיוון שרגילים לבנות ולסתור ישר אחרי שמציירים בו.

מלאכת כותב

כאמור, ייעוד משחק "הלוח המגנטי" הוא ליצור מעין ציורים בעזרת מיקום כדורי המגנט זה על יד זה. דבר זה מעלה חשש שמא אסור לצייר באופן כזה בשבת משום מלאכת כותב. במשנה במסכת שבת (יב, ג) נאמר על מלאכת כותב:

הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו בין משם אחד בין משתי שמות בין משתי סמניות בכל לשון חייב. אמר רבי יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם שכך כותבין על קרשי המשכן לידע איזו בן זוגו א"ר יהודה מצינו שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל נח מנחור דן מדניאל גד מגדיאל.

אנו לומדים מהמשנה שאדם הכותב שתי אותיות חייב משום מלאכת כותב, מכיוון שבמשכן היו מסמנים את הקרשים ע"י כתיבה או סימון. רבי יהודה מלמד שהאיסור הוא דווקא בשתי אותיות משום שכך אפשר לקצר שמות באופן הכי מינימאלי כמו למשל "דן" מ"דניאל".

המשנה ברורה (שמ, ג, ס"ק טז) מרחיב את האיסור: "כמין אותיות - ויש מחמירין אפילו בציורים". אומר המשנה ברורה שגם ציור נכנס בגדר איסור מלאכת כותב, ולא כתיבת אותיות בלבד. על כן, כל אשר נדבר בגדר מלאכת כותב, חל גם על ציור.

בהמשך מסכת שבת, מוסיפה המשנה (יב, ה):

כתב במשקין, במי פירות, באבק דרכים, באבק הסופרים, ובכל דבר שאינו מתקיים, פטור. לאחר ידו, ברגלו, בפיו ובמרפקו, כתב אות אחת סמוך לכתב, כתב על גבי כתב, נתכוון לכתב חית וכתב שני זיינין, אחד בארץ ואחד בקורה, כתב על שני כתלי הבית, על שני דפי פינקס ואין נהגין זה עם זה, פטור.

המשנה מציינת שבמקרים בהם הכתב איננו מתקיים, האדם פטור. כמו כן, מוסיפה המשנה דוגמאות של מצבים שאינם נחשבים כדרך כתיבה. במצבים אלה המשנה פוטרת.

בעקבות משנה זו, מציין הרמב"ם באילו תנאים אדם עובר על מלאכת כותב (הל' שבת יא, טו) וזו לשונו:

אין הכותב חייב עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד, כגון דיו, ושחור, וסקרה וקמוס וקלקנתוס וכיוצא בהם. ויכתוב על דבר שמתקיים הכתב עליו, כגון עור וקלף וגייר ועץ וכיוצא בהם. אבל הכותב בדבר שאין רישומו עומד, כגון משקין ומי פירות או שכתב בדיו וכיוצא בו על עלי ירקות ועל כל דבר שאינו עומד פטור. אינו חייב עד שיכתוב בדבר העומד על דבר העומד. וכן אין המוחק חייב עד שימחק כתב העומד מעל דבר העומד.

הרב ישראל מאיר הכהן בעל המשנה ברורה, העיר שהטור והשולחן ערוך לא הרחיבו בפירוט עניין מלאכת כותב ולכן העמיק בעצמו בנושא זה ופירט את ההלכות השייכות למלאכה (משנ"ב שמ, ד ס"ק כב). מדבריו עולה כי אדם הכותב בדבר הרושם ומתקיים על גבי דבר המתקיים,¹ הרי הוא עובר על איסור מדאורייתא ומתחייב חטאת. אך אם כתב באמצעות דבר שאינו מתקיים או על גבי דבר שאינו

מתקיים,² אמנם פטור הוא מקורבן חטאת אך עבר על איסור חכמים. כמו כן, הוסיף המשנה ברורה שאף הכותב אות אחת בלבד עובר על איסור דרבנן.

כתיבה שאינה מתקיימת

למדנו עד כה שאדם שכותב אות אחת עובר על איסור דרבנן, ואדם הכותב שתי אותיות עובר על איסור דאורייתא. כמו כן, הכותב דבר המתקיים עובר על איסור דאורייתא, והכותב דבר שאינו מתקיים עובר על איסור דרבנן. על כך מוסיף המשנה ברורה (שם, אות ח):

הרושם רשמים וצורות בכותל בשר וכו' צא בהן כדרך שהציירים רשמים ה"ז תולדת כותב וחייב משום כותב [ואם עושה צורה בכלי צורה] היינו שהכלי עומד לכך לנאותה. רש"י) אפי' עושה מקצתה חייב משום מכה בפטיש שהיא גמר מלאכתה של הכלי] וכן המוחק את הרשום כדי לתקן ה"ז תולדת מוחק וחייב. אסור לחבר אותיות של כסף לפרוכת וכו' צא בו דהוא כעין כותב וכן אסור להסיר ממנו דהוא כעין מוחק.

מכאן אנו לומדים שכל הכותב או מצייר הרי הוא עובר על מלאכת כותב וחייב מדאורייתא (קורבן חטאת), וכן המוחק תמונה, ציור או כתב קיימים עובר על מלאכת מוחק. אבל מדרבנן אסור אפילו לחבר אותיות קיימות לכל דבר שהוא קבוע, כגון אותיות שמחברים לפרוכת אף על פי שלא כתב אותן בעצמו אלא רק קיבע אותן. כמו כן, אסור לנתק את האותיות משום מלאכת מוחק.

בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק א, קלה) כתב בנוגע להצמדת אותיות או מספרים זה ליד לזה:

הנה בדבר אם מותר להעמיד נאמבערס (מספרים) כתובים בניירות מיוחדות כל אחד בנפרד אחר זה אצל זה כדי שידעו הצבור באיזה דף הם צריכים עתה מחשש כתיבה וכן לסתור מחשש מחיקה. הנכון לע"ד דאם אינו מחבר את האות אלא העמדה בעלמא אין בזה שום חשש, דהא אף בחבור כה"ג באותיות של כסף בפרוכת שמחדש המג"א או"ח בסי' ש"מ סק"ו שאסור אינו דין ברור עיין בנשמת אדם כלל ל"ז אות ב' שלכל הפוסקים לא הוי כתב ולרש"י נמי מסתפק אולי דוקא במעשה ורקם סובר שהוא כותב ולא בתחיבת אותיות כסף. עכ"פ בחבור אוסר.

האגרות משה מלמד שבמקרה בו אדם מצמיד אותיות או מספרים זה ליד זה, אם זה לאלתר והם אינם מחוברים לבסיס, אלא רק מונחים אחד על יד השני, אין בדבר שום חשש לכתיבה ואף אין חשש לעניין סתירה או מחיקה. בעניין שעוסק בו האגרות משה, של תחיבת אותיות הכסף בפרוכת, נראה שדבר זה יהיה אסור רק אם רקם את האותיות ובכך קיבע אותם. מוסיף האגרות משה (שם):

אבל בלא חבור כלל משמע שאין מקום לאסור דמסתבר שגרוע מלכתוב במשקין שאין מתקיימין שעכ"פ לרגע שהן מתקיימין הוא בחבור אבל הכא שלא מחובר כלל אינו ענין כתיבה כלל... אלא ודאי שבלא חבור אינה כתיבה כלל ולא אסרו ולכן מסתבר להח"א שאף בחבור אם אינו חבור טוב לא אסרו. ולכן לדינא תליא אם יש איזה חבור דקובען הגבאי שלא יזווג ממקומן יש לאסור כהמג"א ואם אין שום חבור רק שהעמידן אות זה אצל זה לבד אין לאסור לא מצד כותב ולא מצד מוחק.

האגרות משה ממשיך ומביא את המגן אברהם שמלמד שצריך להחמיר במקרים בהם האותיות ממש מתחברות ונשארות קיימות לזמן רב, אבל אין איסור להעמיד אותיות זה ליד זה אם זה דבר שאינו קבוע. יש להדגיש שהדבר אסור גם אם מדובר בחיבור רופף, אך אם אין חיבור קבוע בכלל, אלא רק העמדת אותיות זה לצד זה, אין בזה שום איסור משום מלאכת כותב או מוחק. לכן ע"פ האגרות משה, מותר לשחק בפאזל מכיוון שאין בזה שום חיבור קבוע, ואם יהיה חיבור אז יהיה אסור לשחק בשבת.

הילקוט יוסף (ה, שמ, ג) כותב בעניין הזה כי "מותר לקרב בשבת חתיכת נייר כתובה הקרועה באמצע הכתב, לחתיכה השניה, כדי שיוכל לקרוא. שמעיקר הדין אין בזה איסור משום כותב. אבל פשוט שאסור לחבר בשבת את חלקי הנייר בנייר דבק, וכדומה", אם כן, אמנם לפי פסיקת הספרדים אפשר לחבר שתי חתיכות נייר בשבת ואין בזה משום מלאכת כותב, אבל לגבי פאזל אין לשחק בשבת בגלל האיסור הכללי לשחק במשחקים בשבת שראינו לעיל בבית יוסף.

הלכה למעשה בכתיבה שלא מתקיימת

בשמירת שבת כהלכתה (טז, כד) מסכם הרב מלמד את הסוגיה ופוסק כי:

מותר לשחק במשחקי אותיות וציורים, שבהם מניחים אותיות או חלקי אותיות או חלקי תמונה זה ליד זה ומצרפים אותם למלה שלמה או לתמונה, והוא שלא יקבע את המלה או את התמונה במסגרת, וגם אין החלקים השונים מתחברים ומתהדקים

זה בזה (תצרף פאזל) אין להצמיד אותיות וחלקי ציורים מגנטיים ללוח המיוחד לכך (או על דלת המקרר).

לכן, לפי פסיקת האחרונים (שמירת שבת כהלכתה, פנני הלכה, ועוד), מותר לשחק פאזל אך רק בתנאי שהוא פאזל ארעי לגמרי ואין לו חיבור כלל. הפאזלים של ימנו שיש להם צורה שהם מתהדקים זו לצד זו, אסורה לדעת האחרונים. רק הפאזלים של הילדים הקטנים שדומים לקלף שאין בהם שום חיבור, אלא רק דורשים שיניחו את החלקים שלהם זה לצד זה, הם המותרים בשבת, ולענייננו, פאזלים שמתחברים עם מגנט אסורים הם בשבת.

דין מוחק

במשחק "הלוח המגנטי" קיים חשש למלאכת מוחק; כאשר אנו מפילים את כדורי המגנט לאחר קיבועם על הלוח, אנו מבצעים מעין מחיקה, וזה מעלה חשש שמא אסור הדבר בשבת מדין מוחק.

בתלמוד הבבלי (שבת עה, ב) מופיע הבדל מהותי בין מחיקה לכתובה בשבת:

תנו רבנן: כתב אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים - פטור, מחק אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתים - חייב. אמר רבי מנחם ברבי יוסי: חומר במוחק מבכותב.

רש"י על המקום כותב "שאינ מלאכת מחיקה חשובה על מנת לכתוב, והרי יש מקום לכתוב שתי אותיות". כאמור, מדאורייתא, כתיבה של שתי אותיות היא האסורה בשבת, ולכן אם כתב אות אחת בלבד, אפילו אם היא גדולה מספיק כדי שיהיו במקומה שתי אותיות - הרי הכותב פטור. בניגוד לכתובה, אם מחק אות אחת וכך תיקן מקום המספיק גדול כדי לכתוב בו שתי אותיות - הרי הוא עובר על מלאכת מוחק וחייב.

בתוספתא (שבת פרק יא, יא) אנו למדים דין נוסף: "והמוחק כדי לקלקל פטור אין לך שחייב אלא המוחק על מנת לכתוב והמוחק על מנת לתקן כל שהו הרי זה חייב". אם אדם מחק על מנת לקלקל הוא פטור. החיוב חל אך ורק אם מטרת המחיקה היא כדי שיוכל לכתוב במקום שמחק.

הרמב"ם מסכם את העניין ופוסק (הל' שבת יא, ט):

המוחק כתב על מנת לכתוב במקום המחק שתי אותיות חייב... מחק אות אחת גדולה ויש במקומה כדי לכתוב שתיים חייב... המוחק על מנת לקלקל פטור, נפל דיו על גבי הספר ומחק אותה אם יש במקומה כדי לכתוב שתי אותיות חייב.

וכך גם נפסק בשולחן ערוך (סימן שמ): "המוחק דיו שעל הקלף או שעוה שעל פנקס, אם יש במקומו כדי לכתוב ב אותיות, חייב". ומעיר הביאור הלכה (ד"ה "חיוב מוחק אע"פ שאינו ע"מ לכתוב"): "אם במחיקה עצמה יש תיקון כגון שהיה כתוב שטר חוב לחברו ושילם את חובו ומוחק את השטר חייב משום שהתיקון הוא בעצם המחיקה אע"פ שלא היה ע"מ לכתוב"..

אם כן לענייננו, כאשר אנו משחקים במשחק "הלוח המגנטי" הורדת הכדורים המגנטיים מטה דומה היא למחיקה. פעמים רבות נרצה למחוק כדי ליצור ציור חדש, ומחיקה זו נכנסת לגדר "מוחק על מנת לכתוב או לתקן". בנוסף, קיימת אפשרות להרים את כל כדורי הברזל ולהפיל את הכדורים שאינם נצרכים ובכך לגלות ציור חדש, בזה אנחנו עוברים על איסור בהסתמך על ההערה הנ"ל של הביאור הלכה, שהרי כך המחיקה היא תיקון הציור.

סיכום

דנו לכתחילה מה דינם הכללי של משחקים בשבת והגענו למסכנה שאין איסור על ילדים לשחק במשחקים בשבת אבל לכתחילה עדיף ללמוד תורה. למבוגרים, על פי פסיקת הבית יוסף לספרדים אסור לשחק בשבת, ולאשכנזים ראוי להחמיר אך יש מקום להקל כדעת הרמ"א. דנו בדין מגנט בשבת והוכחנו שמותר להשתמש במגנט בשבת, בתנאי שהמגנט אינו בר קיימא ולא מתקיים להרבה זמן. למדנו על מלאכת מוחק וראינו שמחיקה לצורך כתיבה או תיקון אסורה. למדנו את הלכות כותב - כתיבה שאינה מתקיימת מותרת מדאורייתא אך אסורה מדרבנן. לאחר מכן ביררנו האם מותר פאזל בשבת, והגענו למסכנה שמותר לשחק בפאזל בשבת ואין בזה משום כתיבה, אבל החמירו שלא לשחק בפאזל מגנטי בשבת שהרי הוא כבר קיימא.

כעת נדון בפסיקת הדין הפרטנית לגבי משחק "הלוח המגנטי" לאור הנלמד לעיל; משחק "הלוח המגנטי" הוא משחק הדומה לעיקרון של משחק פאזל רגיל - בפאזל, כאשר אנו מחברים שתי חתיכות מתגלה לנו מילה או תמונה, ובמשחק שלנו כאשר אנו מעלים מספר כדורים מגנטיים אנו יוצרים מילה או ציור. בעיקרון, הצבת חלקים קיימים זה על יד זה, גם אם הדבר יוצר מילה או ציור, היא מותרת כי אין הדבר מתקיים לפי חיי אדם ואגרות משה, אך לפי האגרות משה חלקים מגנטיים כן נחשבים כדבר המתקיים ולכן יצירת ציור או מילה על ידי הצבת מגנטיים יהיה אסור.

לפי מה שלמדנו לעיל במשנה ברורה, אדם הכותב על דבר המתקיים באמצעות דבר מתקיים עבר על איסור דאורייתא, ומדרבנן יהיה אסור אף אם כתב על דבר המתקיים עם שאינו מתקיים או להפך, כמו ציור בחול על חוף הים.

לגבי משחק "הלוח המגנטי", הכדורים המגנטיים נחשבים, כאמור, לדבר המתקיים, ולוח המשחק עצמו גם הוא דבר המתקיים אשר הכדורים מתחברים אליו, לפיכך אסור לשחק במשחק "הלוח המגנטי" בשבת. הדבר אסור לילדים ולמבוגרים בשבת כאחד, וכל העובר על איסור זה עובר על איסור דאורייתא. שנוכה בעז"ה לקיים שבתות רבות כהלכתן!

